

ГЛИША ЕЛЕЗОВИЋ

НЕКРЕТНА ДОБРА АХМЕД ПАСHE ХЕРЦЕГОВИЋА У ДУБРОВНИКУ ИЗВОР ЗА ПЉАЧКУ ДУБРОВАЧКЕ РЕПУБЛИКЕ

Ту недавно прелиставајући своје преписе турских докумената Дубровачке државне архиве, који су ми ове године враћени из Беча, камо су их Немци били за време окупације однели из архиве Српске академије наука, међу њима нашао сам три фермана, у којима се помињу неки потомци синова херцега Степана Вукчића.

Из моје расправе о Степану Косачи, знало се о његовим синовима: Владиславу, Влатку и нарочито о Степану,¹⁾ који се потурчио и постао Ахмет паша Херцеговић, даље се знало још и то да је овај потоњи имао два сина: Алију и Мустафу, али се није знало да ли је он уопште имао кћери. Кнез Степан Херцеговић, како је познато, отишао је готово одрастао младић у Цариград, па се тамо потурчио и с временом оженио узевши за жену једну од кћери султана Бајазита II, сестру султана Селима I. Претпостављам да се није смео женити више пута, нити имати поред султаније и друге жене, као што је то чинио његов отац, херцег Степан. На основу те околности претпоставка је да су му деца рођена у том браку са царском кћери, султанијом Фатмом или, простије речено, да су му сва деца била од исте матере.

Само Ћ. Трухелка је на једном месту, не казује одакле то зна, наткнуо да су Ахмед паша Херцеговић и жена му султанија Фатма имали кћер удату за некаквог Синана, војводу Бањана и Риђана.²⁾ Ова вест не само по томе што јој није наведен извор, него је она и без тога мало убедљива. Тешко је претпоставити да ће таква висока господа, нарочито султанија Фатма, пристати да удају своју кћер за једног незнатног крајишника, као што је, свакако, морао бити тај Синан, војвода Бањана и Риђана.

Иначе, како рекосмо, до сада се није знало да ли су уопште имали кћер. Сад смо, међутим, у могућности да са сигурношћу потврдимо вест да су они доиста имали кћер, па јој сад знамо и име како се звала.

¹⁾ Види: Гл. Елезовић, Турски споменици САН, књ. I, св. 1, Београд 1940, стр. 582—653.

²⁾ Опет тамо, стр. 653.

У Дубровачкој државној архиви има један ферман издат у Цариграду под датумом од средине месеца шевала хиџр. 958 (16-X-1551) год. који је управљен на адресу дубровачке властеле, па због тога што он до сада нигде није објављен, ми га овде доносимо прво како он гласи у оригиналу:

У тугри: هو

سليمان بن سليم خان — مظفر دانا

مفاخر الامراء المله المنسيه عمدة الكبرا الطايفة الاعيسويه دوبره ونيك بكاري توقيع رفيع همايون

واصل اوليقات معلوم اولاه

حاليا الكيرات هما سلطان — زيدت عصمتها باب سعادت مأبه شويله عرض ايلدي كه

ولايت دوبره ونيكده اتا و دده سندن اولاده مشروط باغ و او اولوب محصول هر ييل كلوب واصل

اولور ايسكن

حاليا و نديكدن اتاسنك قرنداشي اوغلي نك اوغلي ايولادقو نام كافر كلوب ملك در ديودخل ايدوب

وقفك محصوله نقصان اولور ايش بيوردوم كه حكم شريفم سزه وصول بولدقده ذكر اولنان اولره و باعاره مذبور

كافري دخل ايتدرميوب مذبوره سلطان ايچون ضبط ايدوب محصولن كوندره سز مزبور كافر دخل ايدوب ملك

دعواسن ايدر ايسه سده سعادتقه كوندوره سز كه شرعله سده سعادتقه كورله

شويله بلا سز علامت شريفه اعتماد قلا سز

تحريراً في اواسط شوال سنه ثمانه و خمسين و تسعمانه

بمقام قسطنطينيه

Ферман у нашем преводу на српском значи:

Он!

Сулејман син Селима хана — победилац вазда!

Славним заповедницима месијанске вере, узданицама великаша заједнице исусовске, дубровачкој⁴⁾ властели.

Кад стигне високи царски ферман, нека буде знано да је сада на мојим узвишеним Вратима среће госпођа (ел кирас) Хума султана — нека би јој чедност већа била! овако известила:

У земљи Дубровнику има виноград и кућа завештана деци од оца и деда. Приход је од њих сваке године долазио. И тако долазећи, сад је из Млетака дошао син синовца њеног оца, неверник по имену Влатко, па говорећи: »Моје је добро, приватна својина«, на имање је посегнуо. На тај начин приход на слеђа од завештања смањен је.

³⁾ У моме завичају, по Косову и Метохији некад се говорило: Остао је сирџма љ, без ништа и никога. Кад се то у изговарало, обично се усправи и покаже кажипрст у вис и то је знак да је: једин, сџм, самохран. Овде фигуративно значи он, једини, тј. Бог.

⁴⁾ Како смо видели, у тексту писаном арап. словима пише Дубравник, а не Дубровник. Може бити у то време тако су наши Херцеговци исламске вере звали град св. Влаха.

Ради тога, кад мој честити ферман стигне, заповедам: да не допустите поменутом невернику да се меша у поменуте куће и винограде,⁵⁾ него да се резервишу за именовану султанију. Приход од тих добара њој да шаљете. Ако дотични покрене спор о томе да су та добра приватна, правна својина, упутите га на моја Врата среће, где ће се спор по шериату расправити.

Тако нека знате. Ослоните се на мој честити белег.

Написано у средини шевала године 958.

Из престонице Костантинове

* * *

Из текста наведеног фермана јасно произлази да је из Млетака дошао Влатко, син синовца оца ел-кирас Хума султана, која је ван свакога спора унука хецега Степана, а кћи Херцеговића Ахмед паше, који би био брат деда тог дотичног Влатка, што се од некуд ставорио у Дубровнику и отуда ставио руку на извесно некретно добро, на кућу, виноград у Дубровнику, за која су дубровачка властела плаћала сваке године одређену суму тој госпођи, већ тада жени у годинама, кћери Ахмед паше Херцеговића, који бејаше умро 35 год. пре тога.

Овај Херцеговић који је тада дошао из Млетака, судећи по имену, био је јамачно унук Херцеговића Влатка, али ја о њему мало што више од тога знам. По Ал. Ивићу он је био син Јована, а унук херцега Влатка, сина херцега Степана Косаче и по њему он би био ожењен Тадеом, кћери некаквог Х. Белазија.⁶⁾

На основу две признанице, које је из дубровачке архиве објавио Ћ. Трухелка, дознали смо да је Ахмед паша имао два сина: Алију и Мустафу још и 29 дана реби-ул-ахира хиџр. 984 (26 VI 1578) год., а то је неких 61 годину после смрти Ахмед паше Херцеговића.

Намеће се сад питање, ако је горњи датум тачан, зашто би се хиџр. 958 обраћала султану или великом везиру Херцеговићева кћи за очевину постојећу у Дубровнику, кад су јој тада још жива била оба брата, Алија и Мустафа? Код живе браће да се по надлештвима потуца жена, није био турски обичај, при том је Хума била и госпођа од царске крви.

Међутим, Ибрахим Печевија у својој историји тврди да је Херцеговић Мустафа бег погинуо у некој туркменској побуни у Сивасу као санџакбег хиџр. 932 (поч. 18 X 1525 год.⁷⁾).

Да ли је потребно нарочито истицати да се ова два датума међу собом искључују? Један или други није тачан, зато би требало још једном проверити датум на поменутиим признаницама Али бег и Мустафа бег Херцеговића, ако су где још у животу.

* * *

72 године после смрти Ахмед паше Херцеговића потомство му је потпуно изумрло и није било никога, који би по закону могао полагати право на његово наслеђе.

⁵⁾ Један леп пример како су писари на Порти мењали ствари. Напред је у претставци речено да је у спору једна кућа и један виноград, већ у рекапитулацији се појављују куће и виногради у множини.

⁶⁾ Ал. Ивић, Историја Срба у Војводини, Н. Сад, 1929, стр. 131.

⁷⁾ Турски споменици Н. М. стр. 653.

То се види из једног другог фермана који сада треба да се, као и онај први, чува у Државној архиви у Дубровнику, а који је Порта упутила беглербегу и дефтердару од босанског вилајета под 24 џемази-ул-ахиром хиџр. 997 (10 V 1589) год.

Тај ферман у оригиналу гласи:

У тугри пише: هو

مراد بن سليم خان مظفر دائم

امير الامراء الكرام كبير الكبراء الفخام ذو القدر و الاحترام صاحب العز و الاحتشام المختص بمزيد عنايت الملك الاعلى بوسنه بکلر بکيىسى — دام اقباله و قدوة ارباب اقبال عمدة اصحاب الاجلال جامع و حق الاموال عامر افحرايتن با حسن ال اعمال المختص بمزيد عنايت الملك السيدين (?) خزانه عامرمك بوسنه جانب دفتردارى — دام علوه توقيع رفيع همايون واصل اوليحيق معلوم اوله كه سابقا بوسنه دفتردارى اولان سنان در سعادت فصانا دفترينى كوندروب دوبره ونيك قلعه سنده واقع هرسك اولرى و بعض املاكلى هرسك اوغلى احمد پاشانكدر. ديوارثلرينه انتقال ايلمشيدى

ايله اولسه حالا ورثهسى قالمقده جانب ميريه دن فروحت و آنچه يى ميرى ايچون قبض ايليه سز ديو فرمان اولتغين امر شريف ايله قلعه مذبوريه واريلوب دوبره ونيك بکلرينى قلعه نوه عتيق و قلعه جديدك يرار اختيارلرندن و هرسك ولايتندن نيجه كسنه كتور ديلوب بالدفعات قضيه مزبور تعرض اولندقده هرسك اوغلى احمد پاشانك بو معقوله اولرى و املاكى بزده يوقدر ذكر اولنان اولرى بزكندوه ز بنا ايديوب آيينده و رونده كلوب مسافر خانه مزدر و مرقوم اولر داخى خرابه مشرف اولوب فروحت اولدوغى تقديرده جزوى پره ايدر دوبره ونيك بکلرى جواب ويردوكلرندن غيرى ذكر اولنان قلعه لرك مسلمانلرى و هرسك پيرلرى و اختيارلرى مزبور بکلرك تقريرلرينه موافق خبر و محمد دفتردار مزبور غرض ايتدو كى مقرر در ديدكارى اجلدن مسفور اولرى و املاك بر قرار سابق كما كان مذكور دوبره ونيك بکلرينك يدلرنده ابقا اولتق بانبده امر شريف اعلام ايلمكين خصوص مزبور طقوز يوز طقسان يدى جمادى الاولينك اون بشنحى كوندنده عرض اولندقده ذكر اولنان اولر و يرلر كسنه نك ملك شرعىسى دكل ايسه ينه اسلوب سابق اوزره دوبره ونيك لو اللرنده ابقا اولتق امرم اولمشدر بيوردوم كه حكم شريفم واردوقده بو بابده صادر اولان امر عاليقدم مقتضا سبجه عمل ايديوب فى الحقيقه ذكر اولنان اولر و يرلر كسنه نك ملك شرعىسى دكل ايسه اسلوب سابق اوزره دوبره ونيك اللرنده ابقا ايليب من بعد بر فرده تعلق و تراغ ايتدرميه سز شويله بلاسزو بعد النظر بو حكم همايونى دوبره ونيك لو اللرنده ابقا ايديوب علامت شريفه اعتماد قلاسز.

تحريراً فى اليوم الرابع عشرين شهر جمادى الاخر من شهر سنه سبع و تسعين و تسعمائه

بمقام

قسطنطينيه

На полеђини: *بوسنه بكار بکينه*

Негде на трећини висине текста на полеђини има три потписа у облику парафа од којих се само посебни могао прочитати: *الفقر محمد*

Сасвим на дну има још ово: *... في ٣ ج سنه ٩٩٧ ...*

У дословном нашем преводу овај ферман гласи:

Он!

Мурат син Селима хана — победилац вазда!

Племенитом заповеднику над заповедницима, славном великашу над великашима, моћном, поштованом, уваженом и господственом миљенику надареном многим даровима вишњег господара, босанском беглербегу — нека би му срећа трајна била!

И поносу међу срећнима, узданици славних, скупљачу праведне имовине ... (Три се речи нису могле како треба прочитати), миљенику надареном од господара Сеида, тефтердару моје царске ризнице у босанским странама — нека би му добра срећа трајна била!

Кад стигне високи ферман, нека буде знано:

Бивши босански тефтердар Синан послао је књигу: »У Дубровнику постоје херцегове куће и још нека друга некретнина. Та имовина је Херцеговића Ахмед паше, па је прешла у својину његових наследника. Но како сад његових наследника није остало, то је потребно да се изда царски ферман који би наредио да се та некретнина од стране државне (мириске) прода, па да се новац узме у државну касу«.

Кад се са ферманом дошло у Дубровник, добављени су многи људи из града Старога Новог и из града Новог (*kala-i-cedid*) ваљани старци. Исто тако доведено је много њих и из Херцеговине (*Hersek vilayeti*).

Кад је више пута поменути предмет додирнут, дубровачка властела је изјавила:

Таквих кућа Херцеговића Ахмеда и друге некретнине његове у нас нема. Поменуте куће ми смо сами подигли. То су наше куће и намењене су гостима који нам долазе и пролазе. Па и те куће су се почеле да руше. Кад би се изложиле продаји, мало би новаца вределе.

Са том изјавом дубровачке властеле сагласише се и муслимани и херцеговачки старци. И рекоше да је тачно оно што су изјавили дубровачка властела, а оно што је тефтердар Мехмед⁸⁾ да је речено из мржње. Због тога поменуте куће и остала некретнина да остане у рукама дубровачке властеле, како су и биле. И у томе смислу треба да се напише царски ферман. Тако је поднесен предлог 15 дана месеца цемази-ел-евела 997 год.⁹⁾ Тако је издато моје наређење да се поменуте куће и плацеви, уколико нису ничија приватна својина, оставе у рукама Дубровчана, како су од раније били.

⁸⁾ Тако у мом препису, ма да у овом документу пре тога о овом Мехмеду није било речи. Као да је он заменио дефтердара Синана. Или је овај имао поред имена Синан и име Мехмед, па овде изостављено оно прво.

⁹⁾ Т. ј. 1 IV 1589 год. по нашем рачунању.

Наређујем, кад моја честита заповест стигне, да се у овом предмету поступи у смислу високог наређења које сам издао. Ако доиста поменуте куће и плацеви нису ничија приватна својина, оставити их у рукама Дубровчана, како су и били. У будуће никоме да не допустите да то оспорава и ремети.

Тако нека знате. По увиђају овај мој царски ферман оставићете га у рукама Дубровчана. Имајте поверења у мој честити белег.

Написао дана 24 месеца џемази-ул-ахира године 997.

Из града Константинова

На полеђини: Босанском беглербегу.

Негде на трећини висине текста на полеђини три потписа у облику парафа, од којих је само последњи прочитан: Убоги Мехмед.

Сасвим на дну има забелешка: 3 џемази-ул-ахира године 997.

* * *

Из овог другог фермана видимо да је имање које је херцег Степан имао у Дубровнику, а које се састојало из куће и винограда, најзад прешло у својину Херцеговића Ахмед паше, па је оно после његове смрти пренесено и у посед његових наследника. И тако је Дубровник њима исплаћивао на име закупа одређену суму дуката, све док се није појавио поменути Влатко, који је покушао да то имање узме као наследник имовине херцега Степана.

Кад су током времена изумрли и наследници Ахмед паше Херцеговића, ту је имовину као безвласничку требало изложити јавној продаји, с тим да се добијени новац преда државној благајници.

Поводом доставе Порти бившег босанског тефтердара Синана, ово је питање, како се види из наведеног другог фермана, било предмет истраге, па се установило да је та имовина Ахмед паше Херцеговића у Дубровнику после скоро једног човечјег века запустела и да није претстављала бог зна какву вредност, те је као таква остављена Дубровнику, пошто је он ту херцегову кућу употребљавао као свратиште за уконачавање страних гостију, кад у Дубровник наиђу.

* * *

Најзад има још један ферман у коме се говори вероватно о истом власништву Ахмед паше Херцеговића, његових наследника и о њиховом изумирању. Тај ферман је издао велики везир у Београду у средини месеца рамазана хиџр. 1014 (10 I 1606) год., а управљен је био на адресу босанског везира Хусрев паше и на остале санџакбегове и кадије истог вилајета.

Тај занимљиви ферман у оригиналу гласи:

هو

احمد بن محمد خان مظفر دائما

دستور مكرم مشير مخم نظام العالم مدير امور الجمهور بالفكر الثاقب متم مهام الانام بالارای الصائب
موسس بنیان الدوله و الاقبال مشيد اركان السعادة والاجلال المحفوف بصنوف عواطف الملك الاعلى بوسنه اياتيله
وزيرم اولان خسرو پاشا ادام الله تعالى اجلاله و مفاحر الامراء الكرام مراجع السكبراء الفخام ذو القدر و الاحترام
المختصون بمزيد عنايه الملك العلام ايات مز بورده واقع سنجاقبكارى دام عزهم و مفاحر القضاة و الحكام معادن

الفضائل والكلام ايات مزبوره ده واقع اولان قاضيلر - زيد فضلهم ! توقيع رفيع همايون واصل اوليحي معلوم اولاكه حاليا دبره ونيك بكارى الحيلرى طرفندن عرض حال صونلوب ابا و اجداد عظام - انار الله تعالى براهينهم ! زمان شريفنندن برو كمال صداقت و استقامت ايله تصرف ايده كلكارى دوبره ونيك ولايتارندن قوناوله و غروش نام ناحيه لرينه هر سك اوغلى احمد پاشانك متصرف اولدوغى يرلرندندر . و ارثى متصرف اولغله (!) (так!) ميرى يه عايد در دوبره ونيك بكارى فضولاً تصرف اتمشاردر ديومتوفى اينه خان بك كندويه سنجاق اولاق اوزره اوچ سنه ده يوز يوك اچمه الترام ايدوپ برات ايتدروپ لىكن مزبوران ناحيه لر ما تقدمدن دوبره ونيك بكارينك تصرفارنده اولان يرلرندن اولغين مزبور اينه خانى دخل ايتدرميوپ خصوص مزبور طقوز يوز تاريجنده ددم سلطان مراد خان - طاب ثراه زمان شريفارنده ديوان همايونده وزراء عظام و قاضى عسكرلرم حضورارنده الحيلر ايله مرافعه اولوپ احواللى كور لكده مزبوران ناحيه لر اجداد اعظامم زمانندن برو دوبره ونيك بكارى ضبط و تصرف ايده كلكارى يرلرندن اولدوغى عرض اولندقدده عهدنامه همايون موجبجه عمل اولنه ديو خط همايونلرى صادر اولوپ بو بابده هر بر يكز كر كى كبي مقيد اولوپ دوبره ونيك بكارينك ما تقدمدن ضبط و تصرف ايده كلكارى مزبوران قوناوله و غروش نام ناحيه لرينه من بعد خط همايون و عهدنامه قديمه يه مغاير بكار بكارى و سنجاق بكي و امنا و عمالدىن و غيردى بر فردى اصلا و قطعاً دخل و تعرض ايتدرميوپ ابا و اجداد عظامم زمان شريفارندن برو تصرفارنده اولان ولايتارنده نه و جهله ضبط ايده كلكشار ايسه يه اولوجهله ضبط و تصرف ايليوپ فرمان شريفم و عهدنامه همايونمه مخالف ايش اولمقدن زياده احتياط ايله سز ديوار شريف ويريلوب ذكر اولنان قوناوله و غروش نام ناحيه لرينه وجه مشروح اوزره بلا تراع متصرفلر ايكن حاليا دركاه معلوم متفرقه لرندن حضر نام كسنه ذكر اولنان قوناوله و غروش ناحيه لر ين سنجاق اولاق اوزره بر طريق ايله . . . دخل اتمشدر . ديوار وجه مشروح اوزره ويريلان امر شريفمك قاضى عسكر امضاسيله ممضى صورتن ابراز ايدوپ سنجاق اولمقدن رفع اولتمق بابنده عنایت رجا ايلدوكلرى اجلدن مقدما وجه مشروح اوزره ويريلان امر شريف موجبجه عمل اولتمق امر ايدوپ بيوردوم كه - و صول بولدقدده بو بابده مقدما وجه مشروح اوزره ويريلان امر شريف موجبجه عمل ايدوپ اول امر شريف و عهدنامه همايون فحوا سبجه ذكر اولنان قوناوله و غروش ناحيه لرينه مزبور متفرقه حضرى و اخرى دخل ايتدرميوپ ما تقدمدن تصرف ايده كلكوكلرى اوزره كما كان تصرف ايتدروپ فرمان شريفمه و عهدنامه همايونمه مخالف ايش اولمقدن بغايت احتياط ايله سز .

شويله بلا سز علامت شريفه اعتماد قلا سز تحريراً فى اواسط شهر رمضان المبارك سنه اربع عشره والف

بمدينة

بلغراد

На полеђини некакав потпис нечитко и على

На полеђини сасвим при врху адреса:

بوسته بكار بكيسى وزيرم خسرو پاشايه و ايالت مزبوره ده واقع سنجاق بكارينه و قاضيلره

Поред овог фермана налази се и његов оверени препис, коме овера гласи у оригиналу:

طبق اصله المطاع بقه (الفقير) مصطفى ويس القاضي ببنفراد المحروسه - عنهم

Овде је испод овере утиснут и мухур, али се садржина његова натписа није могла прочитати.

А то у преводу на нашем језику значи:

Верно своје оригиналу, написао Мустафа Вејс (Вејси), београдски кадија — Опрости им (боже)!

(М. П.)

У нашем преводу овај ферман дословно гласи:

Он!

Знак царске тугре и у њој:

Ахмед син Мехмеда хана¹⁰⁾ — победилац вазда!

Племенитом опуномоћенику, славном руководиоцу, закону света, проницљивом мишљу управитељу јавним пословима света, непогрешним мишљењем употпунитељу важних светских послова, оснивачу темеља царства и среће, укритељу стубова среће и славе коме вишњи господар даје махове, моме везиру у босанском вилајету, Хусрев паши — нека би му бог вишњи учинио славу трајном!

И славним заповедницима, ослонцима славних великаша, моћнима и поштованима, миљеницима надареним мноштвом доброта од свезнајућег господара, санџакбеговима постојећим у поменутом вилајету — нека би трајно у чисти били!

И славним кадијама и судијама, мајданима врлина и речитости, кадијама постојећим у поменутом вилајету — нека би им се врлине њихове умножиле!

Кад стигне високи царски ферман, нека буде знано, да је од стране покликсара дубровачке властеле подастрта претставка. Од времена мојих честитих родитеља и дедова — нека би им бог обасјао њихове доказе! Савршеном искреношћу и верно су притежавали као дубровачку земљу, кнежине Конавле и Груж. Покојни Ејне хан бег говорећи: Дубровачка властела самовласно су притисли те нахије, а оне су биле власништво Херцеговића Ахмет паше. Пошто је он ту земљу добио на управу, то она припада државној ризници (мирији). Он је себи од тих нахија направио санџак, који се за три године издавао под закуп за сто товара аспри. Издејствовао је о томе и берет.

Али поменуте нахије су припадале земљи која је била раније у притежању дубровачке властеле. Поменутом Ејне хану није допуштено да се меша. То је поменуто питање 900 године¹¹⁾ за време мог честитог деда султана Мурата хана¹²⁾ — лака му земља била! на дивану царском у присуству великих везира и кадиаскера стављено на решавање, па су се покликсари судили и њихова је ствар извиђена.

Установљено је да су поменуте нахије од времена мојих великих дедова притежавали дубровачка властела и њима располагали. Кад је тако реферисано, онда су изашли царски укази.

¹⁰⁾ Ахмед I, син с. Мехмеда III, рођен је 12 цемази II 998 (тј. 18 IV 1590) год. Дошао је на престо кад је имао 14 година, тј. негде после 18 IV 1604 год. Умро је 22 зилкаде хиџр. 1026 (тј. 21 XI 1617) год. Исп. *Enzyklopaedie des Islam*, B. I, стр. 196, s. v. Ahmed I.

¹¹⁾ Поч. 2 X 1494 год. по нашем рачунању.

¹²⁾ Мурат III, син с. Селима II, дошао је на престо 5 цемази I 983 (тј. 31 XII 1575) и владао до своје смрти 8 цемази-ел-евела 1003 (тј. 20 I 1591) год. по нашем рачунању. У *Enzyklopaedie des Islam*, књ. III, стр. 788, s. v. Murad III друкчије.

У овом предмету сваки од вас да се заложите како треба. Пошто су их дубровачка властела поседовала од давнина и њима располагали, то у будуће у питању нахија Конавала и Гружа да не допустите да беглербези, санџакбези, емини, закупци и остали, нико никако и ни на који начин противно царским указима и старинским клетвеним писмима насрћу. Како су у својим земљама управљали од честитих времена мојих великих родитеља и дедова опет тако нека их притежавају и њима управљају.

Врло да се чувате да не чините ништа противно моме честитом царском ферману и мојој клетвеној књизи. У томе смислу је издата честита заповест. Поменуте нахије по имену Конавле и Груж на изложени начин они су неоспорно притежавали.

Тако ствар стојећи, сада је од мојих дворских мутеферика¹³ неки по имену Хизир (?) на неки начин посегао на поменуте нахије Конавле и Груж да му буду санџак. И кад су на изложени начин показали препис мога честитог фермана са потписом кадиаскера и кад су замолили да се поништи образовање санџака, заповедио сам да се по том предмету поступи како је напред речено и у смислу издатих честитих фермана.

Наређујем, кад ферман стигне, да поступите у смислу честите заповести и у смислу клетвеног писма. Да не допустите да се именовани мутеферика Хизир (?) и остали у горе наведене нахије Конавле и Груж мешају. Како су од давнина располагали њима, тако и сад нека их притежавају и њима располажу.

Веома да се клоните од поступака противних моме честитом ферману и царском клетвеном писму.

Тако нека знате. Имајте поверење у честити ми белег.

Написано у средини месеца рамазана благословеног, године 1014.

Из вароши Београда.

На полеђини један потпис у парафу нечитко и: Алија.

Сасвим при врху на полеђини адреса: Хусрев паша, босанском беглербегу, санџакбеговима и кадијама у поменутом вилајету.

У истом омоту налази се и поверени препис овога истог фермана коме на маргини с десне стране потврда гласи:

Веран своме оригиналу. Написао Мустафа Вејис, кадија богом заштићеног Београда — опрости им боже!

(М. П.)

Потпис у мухуру није прочитан.

На омоту ових докумената дубровачка канцаларија касније записала је ову регесту на италијанском језику:

№ 13. Comand-to di S. Ahmete I ad istanza dei SS-i Am-bri diretto, al passa di Bossina ordina che Haine Han (qvale pretendeva che Grusc e Conali fosse suo sangiacco come sua eredita) non debba in verun conto pretendere cosa di sorte alcuna, essendo quelle terre già dall' antichità dell' attinenza ragusea.

Egira 1024 (тако!)

Era V. 1614 (тако!)

* * *

Много су јада Дубровчани видели од херцега Степана и његових синова, нарочито од његових потомака исламске вере. Све до њихова изумрћа Дубровчани су имали њима да плаћају свакојаке глобе.

¹³ О звању müteferika види Глас, САН, бр. 96 Одељ. друштвених наука, Београд, 1949, стр. 92.

Из фермана пре овог последњег видели смо да су законити наследници Ахмед паше Херцеговића коначно изумрли били пре 10 V 1589 (24 цемази-ел-ахира 997) год. Дубровчани су се, без сумње, кад се то десило, обрадовали и одахнули. Могли су се понадати да ће престати у будуће да им плаћају глобу, али су се преварили.

Од некуда се сад појавио некакав Еине хан, или како га по дубровачким књигама пишу: Ене шап, Ене сап или Епесапо, па чак и Наип хан, Турчин који се у овом наведеном последњем ферману од 10 I 1606 (средина рамазана 1014) год. помиње већ као покојник. У тур. оригиналу он се пише арапским словима тако да би се могло прочитати Еине, али и Ајне хан. У могућности смо, случајно међутим, да знамо да се то име у XV веку на Порти у Цариграду изговарало Еине, а не како друкчије. У једном ферману на тур. језику, сачуваном у дубровачкој Државној архиви с почетка реби-ел-евела 890 (тј. 18 III 1485) год. помиње се некакав закупац сланице у Херцег Новом који је носио исто име без онога додатка хан, али с правом на титулу бег. Месец дана касније Порта је тај исти ферман издала Дубровчанима написан и на српском језику, ћирилицом, па у њему поред осталог читамо: »који Новску сланицу држи Еине бег на Порту ми дође«. ¹⁴⁾

Тај се новски амалдар тако помиње и у другом једном ферману од 4 IX 1485 год. ¹⁵⁾

Мало је међутим вероватно да је тај Еине бег из XV века исто лице са овим који се помиње у овом нашем ферману из почетка XVII века као покојник.

Додуше у овом ферману каже се да је Еине хан бег покренуо тај спор са Дубровчанима хиџр. 900 (поч. 2 X 1494) год., па би у том случају могао и бити исто лице, али та је година у ферману несумњиво произвољно записана и то се види по речима: *hısus-i-mezbur dokuzüç tarihinde dedem sultan Murad han ... zaman-i-şeriflerinde*, тј. »за време мога честитог деда, Мурата хана«.

Кад знамо да то говори султан Ахмет I, син султана Мехмеда III, сина султана Мурата III, онда је година 900 немогућа, јер, као што смо видели, султан Мурат III, син султана Селима II дошао је на престо 27 дана мес. шабана хиџр. 983 (31 XII 1585) год. и владао је све до своје смрти 8 цемази-ел-евела 1003 (тј. 20 I 1591) год. по нашем рачунању. Нечијом кривицом су према томе у овом ферману изостављени бројеви: *doksan sekiz*, па је место 998 остало само 900, а та година нема никакве везе са султаном Муратом III, који се родио тек 5 дана мес. цемази-ел-евела 953 (4 VII 1546) год.

Да је та година погрешна, ми и с друге стране знамо. Серија књига концепата *Letter. et Commis. di Levante* Дубровачке републике која се чува у Државној архиви у Дубровнику, по овом предмету има не мање од 26 писама упућених углавном као упутства разним дубровачким поклицарима и посланицима у Цариграду, код босанског паше, у Београду у времену од 9 III 1590 до 13 IV 1591 год. ¹⁶⁾ Отуда видимо да се тај Еине хан, Ене хан, парнично са дубровачком републиком не хиџр. 900, него управо хиџр. 998 и 999 год. У тим упутствима међутим, нема нигде не само никаква помена, него ни алузије да су се Дубровчани по том предмету раније носили с тим Еине ханом.

¹⁴⁾ Гл. Елезовић, Турски споменици, књ. I, св. 1, стр. 198, нап. 8 и стр. 199, нап. 5.

¹⁵⁾ Опет тамо, стр. 204, нап. 3.

¹⁶⁾ Др. Јов. Радовић, Дубровачка акта и повеље, књ. II, св. 2, Београд 1938, стр. 519—582.

Из свега изложеног мислим да не може бити сумње да је у ферману наведена хиџр. 900 год. погрешно.

Уосталом то није једина погрешка у овом ферману. У шестом реду његову у ориг. пише: *Varisi mütesarrif olmagla miriye aid dir* тј. »пошто је његов наследник притежалац (дотичних некретних добара), држави треба да припадне«, место: »пошто наследника нема, припада држави«. Хотимице или нехотице писари царске Порте су на најважнијим местима у тексту фермана, као што се види, знали да направе погрешке, а дубровачки поклисари и њихов драгоман нису обраћали довољно пажње, па су без примедбе и тако погрешно написана документа плаћали и примали не тражећи да се погрешке исправе.

Уосталом аљкавост и незнање у ово време нису почели освајати само Турке, него се то запажа и код дубровачке државне канцеларије.

23 маја 1590 год. дубровачки поклисари Микијел Гоце и Луцијан Кабога у Цариграду писали су кнезу и сенату дубровачком да је Еине хан известио рефератом Порту да је Дубровачка република остала дужна Ахмед паши Херцеговићу 150.000 дуката, колико износи најам од по 1000 дуката годишње за 150 година, од кад је Ахмед паша Херцеговић умро. Дубровник се буни, разуме се, против ове лажи да су они плаћали по 1000 дуката годишње за Конавле и Груж, али поклисарима не скрећу пажњу на лажну тврдњу да је до тада протекло 150 година од смрти Херцеговића Ахмед паше. Зашто? Зато што су и они у Дубровнику сасвим изгубили рачун и више нису знали кад је Ахмед паша умро. Ми сад знамо да је Херцеговић умро једва који дан после 20 VII 1517 год. (поч. речеба 923), а то је само 73 године пре 1590 године, а не 150, како лаже Еине хан у реферату који је поднео порти у Цариграду.¹⁷⁾

Велика се замка плела Дубровнику кроз овај покушај Еине хана да им одузме две најважније њихове жупе: Конавле и Груж и да од њих образује засебан санџак са обавезом да за њих плаћа порти на име закупа сваке 3 године по сто товара аспри или 10,000.000 аспри рачунајући 100.000 аспри у један товар.^{17а)}

Није јасно да ли је покретање овога питања, да се образује самосталан санџак који је имао с копнене стране сасвим да опаше Дубровник и да га отсече од херцеговачког земљишта и сведе Дубровник скоро на саме градске зидине, замисао тога Еине хана или је то био план грабљивог Синан паше,¹⁸⁾

¹⁷⁾ Jov. Radonić, op. cit. str. 534, vr. 6: ... che noi siamo mestati debitorfi ad Achmatt bassa Cherezgouich di 150 milla ducati per 150 anni da che è morto, essendogli stati soliti pagare noi per 1000 al anno, cosa che è falsissima et sfacciatissima bugia, como ben sapete.

^{17а)} И Р. Л. Веселиновић је тако требало да објасни шта значи реч товар, кад је реч о аспрама. У својој расправи Арсеније III Црнојевић, посебно издање САН, Београд, 1949, стр. 14 у нап. 40.

Ако је истина да су Турци 1683 год. манастиру Крушедолу силом однели 12 товаара аспри, значи да су узели 12×100.000 аспри. А ко ће знати колика је то тежина у љукама или килограмима била!

Кад је први пут искован турски златник, вредео је 40 акчи (аспри) или 40 драма сребра. Касније су акче биле све ситније, лакше и са све мање сребра. За њих један писац 17 века каже да су биле као »коксхије око«. У ово време, кад би требало да су Турци опљачкали манастир Крушедол, аспре су биле тако ситне и са мало сребра да је ваљало избројати за један зл. дукат преко 400 аспри, што значи да је аспра била тешка само $\frac{1}{10}$ драма.

¹⁸⁾ Јов. Радонић, нав. дело, стр. 524 у нап. 4 мисли да је 9 VI 1590 год. био велики везир Синан, звањн Сикала, Ђеновљанин, за кога поред осталог тврди да је био велики везир неколико пута за владе Мурата III и Мухамеда III и да је по трећи пут тобож био велики везир од 29 I 1593 до 16 II 1595 год., па да је по том умро 3 IV 1596 год. Одакле му ти по-

а Еине хан је имао само да буде оруђе у његовим рукама. У сваком случају је у овом спору уживао заштиту великог везира, коме може бити има да захвали што је добио берат о постављењу за санџак бега од дубровачке земље на чињеног санџака.

Ја сам напред изнео шта је неко у Дубровачкој архиви у своје време забележио на омоту овога турског фермана: да је исти Еине хан сматрао да му његов санџак, састављен од Конавала и Гружа, припадају »Come sua heredita«. То је вероватно дало повода да људи мисле о њему да је од херцегове крви. Из фермана, међутим, као ни из других савремених докумената о којима смо говорили, то се не види. Еине хан је рекао само да су Конавли и Груж били својина Ахмед паше Херцеговића, али он за себе није тврдио да је њихов наследник, него је рекао да те жупе као безвласничке, пошто су потомци Херцеговића Ахмед паше изумрли, треба да припадну турској благајници и он их је узео од државе као самосталан санџак под закуп на три године за сто товара аспри, а у каквом је односу он био са Ахмед пашом и његовим потомцима, из докумената се не види.

Ја ни да ни знам, сигурно је муђутим да Синан паша у наведеном документу није Чигале заде, него тз. Коџа Синан паша или Синан паша Освајач Јемена (фатих-и Јемен), иако је он у Јемену само осигурао турску власт, а освојили су га други пре њега. То ће бити онај Синан паша о коме говоре наши записи изко са погрешним годинама:

Да се зна каде сажегоше Турци светитеља Саву, архијепископа српскије и приморскије земље ва Белграде. Начелни везир Синан паша иже беше пред војскоју (Јв. Стојановић, Стари срп. зап. и нат., књ. I, бр. 876, 941).

I Синан паша Чикала (Çigale zade) пореклом је Ђеновљанин. Пре преласка у исламску веру, кажу, звао се Сципијон. За време султана Сулејмана II узет је био у двор, где је постао силахдар (маченосац), доцније био је ага јаничарски. За време султана Селима II и Мурата III изашао је из двора и упућен на важне државне службе ван двора. За видне заслуге стечене у рату при освајању Јепре, на препоруку тадашњег шејх-ул-ислама, гласовитог турског историописца хоџе Садедина, султан Мехмед III хиџр. 1005 (почетком 1599) год. узвиси га на положај великог везира, али је на том положају остао само 40 дана, па је смењен. Умро је хиџр. 1014 (поч. 19 V 1605) год. (Ş. Sami, Kamus-ül-alam, књ. III, s. v. Çigale zade, Istanbul, 1308/1891, стр. 1822).

Толико о том Синану, Талијану по пореклу. Друкчија је историја таког званог Коџа Синан паше, за кога кажу да је арбанашког порекла и који, ако није смислио ово питање о стварању посебног санџака од дубровачких нахија: Конавала и Гружа, а оно је поуздано иза кулиса храбрио, штитио и потпомагао код султана махинације бившег бегорадског царинског директора (назора) Еине хана.

Не само по томе него и због тога што је био пореклом из Дебра или од некуд из његове околине и што се њему приписује наређење за спаљивање моштију св. Саве, ми овде доносимо најважније датуме из његова живота.

II Коџа Синан паша или Синан паша, Освајач Јемена. — Скупљачи хришћанске деце, тз. данка у крви (devşirme) довели су га у Цариград и том приликом је одабран и узет за службу у двору за владе султана Сулејмана II, званог Законодавца. У двору доспео је до звања и положаја чашнемиш баше (перс. çaşnigir = који куша јело, у турском двору некад се тако звао официр који је јело справљено за султана први кушао, дакле звање дворског службеника из непосредне близине султанове).

Касније заузимао је положај санџакбега по разним санџацима: у Малатији, Кастамонији, Гази, у сириском Триполису, Халепу и у Ерзеруму. Управљао је и Египтом, па је оданде ишао у Јемен, где је учврстио турску управу и добио надимак освајача Јемена. Хиџр. 980 (поч. 14 V 1572) год. постао је члан владе, тз. кубе везир, шести по реду. У походу противу Туниса 1574 год. био је врховни командант турске војске, којом је приликом освојио Ла Полету (Halk-ul-vad) и од тада је Тунис чврсто остао у рукама Турске. 14 реџба хиџр. 988 (25 VIII 1580) год. први пут је постао велики везир наместо Ахмед паше. 20 дана месеца зил-

У ферману од 24 цемази-ул-ахира 997 (10 V 1589) год., као што смо видели, изрично је наглашено да тада законитих наследника Ахмед паше Херцеговића више није било. Према томе излазило би да овај Еине хан није био ни у каквом законитом сродству са Ахмед пашом Херцеговићем.

О њему су и Дубровчани, кад су се са њим спорили, мало што знали. У писму својим покликсарима који се спремају са харачем да пођу с Плоча у Цариград 9 III 1590 год. кажу: »Некакав Ене хан, бивши директор царина (пазор) у Београду од Порте је у Цариграду добио, како смо чули са више места, а у последње време и од наших трговаца, један берат или указ, по коме су наше области Конавли и Груж као добра херцегова, које је Ене хан узео под закуп на три године исплативши султану извесну суму аспри, која сума, како чујемо, износи 100 тавара. По исплати он је узео тај закуп под именом санцака од Конавала и Гружа.¹⁹⁾

Других података у поменутих писмима и упутствима која су Дубровчани у вези са тим питањем писали својим разним покликсарима нема, осим да је поред тога берата добио још 6 других фермана које му је у вези са тим пазарлуком даровала висока Порта у Цариграду и чије су преписе дубровачки по-

каде 990 (5 XII 1582) год. збаци га султан са положаја и нареди да га протерају у Димотију, па касније одатле у Малкару. Преко дворских дама и уз поклон од 100.000 дуката он успе да се опрости прогонства, па и да постане султанов намесник у Дамаску.

После пада великог везира Сијавуш паше, у месецу цемази-ул ахира 997 (поч. 17 IV 1589) год. дође он по други пут на чело султанове владе. Неизмерно се беше обогатио.

11 шевала 999 (2 VIII 1591) год. пао је Синан паша понова у немилост и опет протеран у Малкару, али већ 25 реби-ул-ахира 1001 (29 I 1593) год. он после једне јаничарске побуне дође по трећи пут за великог везира.

Овога пута ишао је у рат по западним странама, у Угарској. У пролеће 1593 год. био је сердар турске војске и упути се противу Угарске. Освојио је Ползлу, Хиџр. 1002 (поч. 27 IX 1593) год. заузео је и град Јанок. Наредну зиму је провео с војском у Београду, али месец дана после смрти султана Мурата III, приликом ступања на престо султана Мехмеда III 6 цемази-ул-ахира 1003 (16 II 1595) год. морао је султану вратити садразамски печат, па опет отићи у Малкару, али овога пута је са тим кратко време био без власти. Већ 29 шевала 1003 (7 VII 1595) год. заменио је свога сродника Ферхад пашу на положају челнога везира, па поведе војску у Влашку. Међутим, у овом походу војску му захвати паника, те буде тешко потучена. Изгуби Гран. Син му се Мехмед паша као румелиски беглербег показа у овом походу крајње неактиван, те је све то било узрок што га султан и по 4 пут удаљи са положаја великог везира.

16 реби-ул-евела 1004 (19 XI 1595) год. понова је морао отићи у Малкару, али како велики везир лала Мехмед паша, који га беше заменио, трећег дана по именовану свом умре, те понова позваше старог Синан пашу, који и по пети заузео шиљте великог везира. Беше тада већ зашао у дубоку старост. Кад је умро 4 шабана 1004 (3 IV 1596) год. имао је више од 90 година.

Сахрањен је у маузолеју (турбе) који је сам подигао у Седефчилер у Цариграду.

Како се види био је пет пута велики везир, а укупно 7 година је управљао Турском царевином.

Велика цамија Синан паше у Призрену није задужбина овог Синан паше, али се овај Синан паша сматра да је оснивач варошице Качаника у истоименој клисури, на реци Лепенцу. Хиџр. 1003 (поч. 16 IX 1594) год. он је у Качанику подигао мало утврђење, велики хан од тврдог материјала за путнике, један хамам и једну цамију са витким и високим мунаретом, која цамија ваљда и сад постоји. Све је све своје задужбине обдарио богатом заоставштином ради њиховог издржавања (Ş. Sami, Kemus-ül-alam, књ. IV, Istanbul, 1311 (1894), стр. 2635 s. v. Sinan; Enzyklopaedie des Islam, B. IV, стр. 464, s. v. Sinan, III Kodja Sinan pasha i Evliya çelebi Seyahatnamesi, књ. V, стр. 552).

¹⁹⁾ Д-р Јов. Радонић, нав. дело, стр. 519, вр. 28.

клицари у Цариграду успели да купе. 9 VI 1590 год. кнез са сенатом потврђује са поклицарима њихов пријем: »послали сте нам 6 преписа од 6 указа издатих Ене хану у којима је именован санџак од Конавала.«²⁰⁾

Као што је напред речено, људи догађаје брзо заборављају. Кад су најзад уз велике трошкове Дубровчани успели да се понова на царском дивану ово питање између Еине хана и републике расправи пред везирима и кадиаскером, затражени су од дубровачких поклицара докази да је Дубровачка држава од давних времена располагала поред града и осталим областима, они нису могли да нађу клетвена писма, уговоре од султана Мехмеда освајача и његова сина, султана Бајазита II. У писму од 15 XII 1590 Дубровник извештава своје посланство: »Два уговора: султана Мехмеда и султана Бајазита нисмо могли пронаћи и поред свега нашег настојања које смо уложили. Стога немојте нам их више тражити, јер их је немогуће пронаћи.«²¹⁾

Пошто су све по кући испретурали, 29 XII 1590 год. пронашли су и хитно послали поклицарима својим 4 примерка уговора са старим султанима и то: »Два од старог султана Селима, један на турском а други на српском, трећи од султана Сулејмана и четврти од султана Селима, оца садашњег турског цара, а пети садашњег императора налази се у вашим рукама.«²²⁾ Али уговор са Мехмедом II и Бајазитом II, његовим сином: »и поред свега нашег труда који смо уложили, нисмо могли да га нађемо.«²³⁾

Пошто нису могли наћи та два стара уговора, дубровачка господа уче посланике како да се правдају на дивану што те две клетвене књиге не могу поднети: »Све што се садржавало у њима, а што се тиче горе споменута два уговора које ви тражите од нас, а који се нису пронашли, испомоћи ћете се како најбоље будете знали, пошто у истини и поред свега тражења нису се могли наћи, додајући, као што јесте у ствари, да је наш двор досада два пута горео са свима списима нашим које ми у њему чувамо, а не на другом ком месту.«²⁴⁾

Годину дана су се Дубровчани носили са овим Еине ханом и потрошили већу суму златних дуката но што је износио њихов годишњи харач са царином, који су они плаћали Порти у Цариграду.

У почетку им је та ствар изгледала мање озбиљна, па су се надали да се од те беде спасу с мање новаца, али су ускоро увидели да је то много већа напаст од које се могу одбранити само великим жртвама.

9 VI 1590 године пише кнез са већницима поклицарима у Цариграду: »У случају да их не budete могли ставити ван снаге уз издатак од 2.000 цекина, овлашћујемо вас да можете потрошити још толико. Па ако затреба, потрошите се и до 5.000 цекина. Не буде ли се могао обавити посао са мање, вољни смо да их потрошите између Синан паше, његовог ћаје, господина тефтердара и осталих, којима буде потреба да се учине поклони.«²⁵⁾

²⁰⁾ Опет тамо, стр. 525, вр. 20.

²¹⁾ Опет тамо, стр. 574, вр. 33.

²²⁾ Опет тамо, вр. 30.

²³⁾ Опет тамо, стр. 575/8 вр. 2: *Per molta diligenza usata non le habiamo potuto trouare.*

²⁴⁾ Опет тамо, стр. 575. И доиста, изгледа да су та два документа изгубљена била, јер их ни после није било. Ни ја који сам сва турска документа Дубровачке архиве преврнуо лист по лист, нисам их такође нигде могао наћи. Међутим, оба уговора султана Селима I, и турски и српски, сачувани су. Њих, кога буду интересовали, може видети у мојим Турским споменицима, књ. I, св. I, бр. 154, стр. 572. У овим Селимовим уговорима се спомињу уговори султана Мехмеда II и Бајазита II. Тако сад знамо да их већ 1590 год. није било у кнежевој палати у Дубровнику.

²⁵⁾ Опет тамо, стр. 526, вр. 8.

Неколико дана после тога дубровачка господа су морала повећати и ову удвостручену суму са још 500 цекина, али ни та сума није била довољна да зајази турске подмитљивце у Цариграду. Зато 4 VII 1590 год. кнез са већницима пише поклицарима у Цариграду: »Кад се осведочите да не можете да успете да се опозову берат и фермани дати Ене хану са поменутом сумом од 5.500 дуката, јер се они од којих зависи то поништење не задовољавају поменутом сумом, који траже више. У томе случају овлашћујемо вас да можете потрошити 8.000 дуката-цекина.«²⁶⁾

Да се добије наклоност паше у овом спору за Дубровчане, извештен је посланик тамо да може потрошити поред других раније одређених поклона још 3.000 талира: »le possiate promettere in tutto fino alla somma di tallari tre milla, compresi li sudetti drappi mandatoui.«²⁷⁾

8 XI 1590 год. кнез са сенатом дубровачким извештавају своје поклицаре у Цариграду и дају им овлашћење да могу за ослобођење два заробљена посланика од Еине хана и њихових људи са драгоманом и за одбијање његово од њихове земље потрошити 8.500 цекина: »... дали смо вам овлашћење да можете потрошити за њихово ослобођење и за наше ослобођење од сплетака и намета Ене ханових дуката-цекина 8.500 поред других поклона који су вам познати.«²⁸⁾

Најзад су поклицари из Цариграда писмом од 16 III 1591 год. известили кнеза и сенат да су на дивану добили спор против Еине хана. Дубровник им је честитао на успеху, али им је препоручио да се постарају да добију царску потврду и да настану да се кроз књиге поништи сваки траг од тог Конаваоског и Грушког санцака. Одлуку у облику фермана поклицари су без сумње том приликом добили, али га ја нисам међу турским документима запазио, ма да га, морам признати, нарочито нисам ни тражио.

Дубровчанима се међутим, десило не много година после тога управо оно од чега су они страховали. Како се види из нашег овде објављеног последњег фермана, није прошло ни 15 година од расправе тога питања на царском дивану, кад је Еинé хан већ одавно умро био, у истој улози се јавља некакав дворски службеник, мутеферика по имену Хизир (Hizir) или можда који је као раније Еине хан, тако сада и он дошао на неки начин до берата, којим му се дао самосталан санцак састављен од нахија Конавала и Гружа, »некад својине Херцеговића Ахмед паше«.

Како су се Дубровчани од овог напасника ослободили, мени није познато, али да су у томе успели, сведочи нам последњи ферман из кога се види да је понова поништено образовање тога санцака од дубровачких жупа Конавала и Гружа.

²⁶⁾ Тамо, стр. 546, вр. 25.

²⁷⁾ Опет тамо, стр. 559, вр. 4.

²⁸⁾ Опет тамо, стр. 571—572: »... ui habbimo dato libertà di poter spender et per la loro liberatione et per la liberatione nostra di garbugli et auanee di Enecano ducati — zechini 8.500, oltra li altri doni che uoi sapete«.